

PETRES CSIZMADIA GABRIELLA

A MESÉLÉS LÉLEKSIMOGATÓ PILLANATAI

BESZÉLGETÉS SZELECZKI MÓNICA MESEMONDÓVAL

A 26 éves mesemondó, Szeleczki Mónika a jellegzetes viselettel rendelkező kurtaszoknyás hat falu központi településéről, Kéméndről származik. Gyerekkora óta fontos szerepet tölt be az életében a mesélés. Jelenleg Budapesten él, és kollégáival a Kárpát-medencében, valamint a diaszpórában élő magyar fiataloknak szervez, vezet közösségépítő programokat, képzéseket. Mónikával a meséről, mesemondás fontosságáról beszélgettünk.

■ Milyen gyerekkori emlékei vannak a mesélésről?

■ Gyermekkoromban elsősorban a nagymamám mesélt nekünk, unokáknak, nagyon sokat. Én különösen cserfes voltam, mindig a nyomában jártam. Mama nem csak népmeséket mondott, hanem régi családi történeteket is. Unokatestvéreimmel, testvéremmel együtt többek között neki köszönhetjük, hogy ismerjük a családfánkat, szinte mindegyik felmenőnk-ről ismerünk egy-egy trufát. Sok időt töltöttem nagymamámmal, Kovács Ilonával. Ő indított el az utamon. Ha

népmesei fordulattal szeretnék élni, akkor azt mondanám, hogy telipakolta a mesebeli tarisznyámat, nekem már csak kamatoztatnom kell azokat az apró kincseket, amiket elrejtett benne.

■ A mesemondás tehát családi örökség?

■ Igen, már az anyai dédnagymamám is mesemondó volt, anyu szerint hatalmas mesei tárházzal rendelkezett, ám sosem akarta hangszalagra mondani a meséit. Mindig azt mondta, hogy ő ilyen modern kori dobozba nem fog belebeszélni, ha valaki kíváncsi a meséire, akkor leül, meghallgatja és megjegyzi. Így Öreкке (családon belül így nevezzük dédnagymamámat) magával vitte a meséit a sírba, nem kerültek felgyűjtésre. Nagymamám is egész ügyes mesemondói vénával rendelkezett, bár ő inkább énekelni szeretett.

Gluténérzékeny vagyok, és 20 évvel ezelőtt az óvodák még nem voltak felkészülve a speciális étkezési igényű gyerekek fogadására, így én az óvoda helyett otthon maradtam. Akkoriban eléggé fájt a szívem, sajnáltam, hogy

kimaradok az ovis élményekből, de így, utólag visszagondolva, az ott-honlét is nagy móka volt. Sütöttem, főztem anyu mellett, illetve mindennapos programként én is kiültem az öregasszonyokkal az utcára, és megtárgyaltam velük a nap aktuális híreit, pletykáit.

Kéménd egy 1800 fős kis falu, gyermekkoromban még nagy rituáléja volt annak, hogy az utcabeli öregasszonyok reggelenként és esténként az állatok ellátása után kiülnek a padokra beszélgetni. Aránylag kevés velem egykorú barátom volt, ezért inkább az öregekkel pajtáskodtam, hisz csak ők voltak otthon. Így az öregekkel én is kint ültem a kapu előtt, ahol nagymamám vezényletével, de a többi öregasszonnyal karöltve együtt énekeltek, kötöttek, horgoltak, meséltek, és nem mellékesen pletykáztak. Míg az utcabeli gyerekek a leckéjüket írták, addig rám az öregek közt úgy ragadt az ének és a mese, mint másra a kosz. Valószínűleg ezekből az élményekből eredeztethető a mese iránti fogékony-ságom.

■ A mesehallgatás időszakát korán felváltotta a mesélés időszaka. Milyen indíttatásból fogott bele a mesélésbe?

■ A kéméndi alapiskola ötödik osztályába jártam, amikor osztályfőnököm, Jankus Gyula tanító bácsi megmutatta a „Palócország – Meseország” palóc mesemondó verseny felhívását, hogy igazán szerencsét próbálhatnánk rajta, de csipkedni kell magunkat, mert másnap lejár a jelentkezési határidő. Mondanom sem kell, hogy iskola után porzott mögöttem az út hazáig, hogy beszámoljak a versenyfelhívásról. Nagy mesemondókedvem támadt, éreztem a kihívást, hisz én addig csak mesét hallgattam, de sosem meséltem. Még aznap ki kellett választani a versenyre szánt mesét. Emlékszem, hogy mindenáron *A macskacímű népmesével* akartam indulni, de nagymamám közbelépett, hogy ha mesét akarok mondani, akkor márpedig családi mesét viszek és nincs apelláta. Így neveztem *A bíka komája* című mesével, amit mama már néhányszor mesélt nekem, de a gyerekeszemnek nem igazán tetszett a történet, nagyon egyszerűskének tartottam. Arról szól, hogy a szegény asszony a tisztességének köszönhetően visszakapja a Garam folyóba fulladt gyerekeit. Ezt a mesét mondtam először közönség előtt, ekkor kaptam az első pozitív visszaigazolásokat: hogy ennek a lánynak van mondanivalója, egész ügyesen csinálja, amit csinál. Végül ez a mesécske olyan kedvessé vált a szívemnek, hogy manapság már nagyon ritkán mesélem, csak olyan embereknek adom tovább, akiket a bizalmamba fogadtam, vagy akik kivételes helyet foglalnak el a szívemben.

■ Hogyan készül fel egy mesemondó a mesélésre?

■ Eleinte, a mesemondó-tudomány kitanulásánál, nagymamám volt a legnagyobb segítségem, ő figyelte a tájshólyást, a kiejtést, hogy a „kéménygi mesét” igazi „kéménygiesen” meséljem. Természetes Jankus tanító bácsi is ellátott tanácsokkal, számtalanszor meghallgatott, bár ő inkább mentálisan készített fel arra, hogy ha színpadra kerülök, akkor megeshet, hogy száz szempár fog figyelni. Ez is pozitív példa arra, hogy a gyerek érdekében a család és a pedagógus milyen jól tud együttműködni.

Később, néptáncosként elkezdtem rendszeresen mesélni: a koreográfiába beépítettek egy külön részt, ahol me-

séltem a közönségnek. Ez nagy tapasztalatszerzés volt számomra, hisz szinte minden héten meséltem, még akkor is, ha épp nem volt kedvem hozzá. A lehetőségek itt is adták magukat, egyre több helyen tudtam megmutatni magam, egyre mélyebben beleástam magamat a mesemondásba. Egy idő után már nem kértem ki az emberek véleményét, az érzéseimre hagytam, ami vagy bejött, vagy nem, és tanultam belőle. A mai napig a legnagyobb kritikussom anyu és a nővérem, akik megmondják, ha valami jól sikerült, de azt is, hogy mit kéne átgondolnom. Sosem szerettem előtűk mesélni, mivel tudtam, hogy szigorú értékelést kapok. Azt mondták, hogy ha ezt a missziót magamra vállaltam, akkor csináljam rendesen.

■ Hogyan vált professzionális mesemondóvá?

■ Nem nevezném magam professzionális mesemondónak, pusztán csak szeretek mesélni. Az igazat megvallva sosem terveztem, hogy mesemondó leszek, sokáig azt gondoltam, hogy a mesemondás csupán egy olyan dolog, amivel kitűnhetek a kortársaimtól. Aztán a már említett „Palócország – Meseország” palóc mesemondó versenynek, valamint az ott elnyert nívódíjnak köszönhetően részt vehettem a *Palóc mese-beszéd* című hangoskönyv elkészítésében. Két mese szólal meg az én hangomon, az egyik közülük *A bíka komája*, nagymamám meséje. Izgalmas volt, akkor jártam először stúdióban. Badin Ádám, a verseny egyik főszervezője ugyanis becsalogatott a többi palóc mesemondó fiatal közé. Ez számomra azért is volt nagy szó, mert a többiek ismerték egymást, szinte mindnyájan Rozsnyóról és környékéről származtak, én pedig egyedüli nyugati palóc fiatalként kerültem be ebbe a csapatba. Nyaranta táborokat szerveztek számunkra, olyan mesemondókkal találkozhattunk, mint Pál István bácsi vagy Szandai Teréz néni. Ők voltak azok a palóc mesemondók, akik még a hagyományos paraszti kultúrában az anyatejjel szívták magukba a mesemondás, éneklés, dudálás, furulyázás tudományát. Szívesen emlékszem vissza a velük átmesélt és áténekelte estékre, azt hiszem, valami ott indulhatott el bennem, onnantól kezdtem tudatosan foglalkozni a mesemondással és ellesni az öregek fortélyait. Egyetemi éveim alatt is sokat meséltem, számos mesemondó versenyen

részt vettem, hisz, valljuk be, ahhoz, hogy az embert komolyan vegyék, kell a minősítés. Ezekon a versenyeken inkább csak a versenyhelyzetet élveztem, valamint hogy hasonló mentalitású emberekkel találkozhattam.

■ Miként készül fel egy-egy mesemondásra?

■ Mostanság nagyon tudatosan készülök egy-egy mesemondásra, hisz hatalmas bizalmat kapok azoktól az emberektől, akik megszólítanak és elhívják mesét mondani, és erre a bizalomra rá kell szolgálnom. Azt előre megtudakolom, hogy ki a célközönség, hisz más mesecsokrot válogatok össze a gyerekeknek és mást a felnőtteknek. A legizgalmasabb a gyerekeknek mesélni, hisz ők még őszinték, ami a szívükön, az a szájukon, minden leolvasható az arcukról. Gyakran megesik, hogy hiába készülök előre a mesemondásra, hiába válogatom össze előre a meséket, a gyerekek felülírják az elképzeléseimet.

Nagymamám mindig azt mondta, hogy az ő meséi a kötényszoknyájában vannak elrejtve, és onnan kell őket előcsalogatni. Ez a mesecsalogató annyira beleégett a lelkembe, hogy a gyerekeknek is elő kell csalogatniuk az én meséimet. Az én mesécskéim pedig annyira huncutok, hogy rendszerint megbújnak a szoknyám ráncában. Így a mesemondás előtt sokszor mondókázok, énekelek a gyerekekkel, hogy nyitottá váljék a lelkük a mese befogadására. A mesecsalogatás azt is jelenti, hogy a gyerekek megbátorodnak, és nagyon beszédessé válnak. Megtörtént, hogy a mesecsalogatást követően az egyik legényke kezek percc kijelentette, hogy ő sárkányos mesét szeretne hallgatni. Ilyenkor nincs mit tenni, sárkányos mesét kell mesélni. A felnőttéknél könnyű sikereket elérni. A mindennapi életüknek annyira nem része az élőszavas mese, hogy sokszor a gyereket kísérő apuka az, akit alig lehet elrángatni a mesemondástól. Már olyan is megesett, hogy egy apuka megkért, meséljem el neki a gyerekkori kedvenc népmeséjét. Ezek olyan léleksimigató pillanatok.

■ Mekkora meseanyagot ismer?

■ Bevallom őszintén, saját magam sem tudom, hogy mennyi mesét ismerek. Ha leülnék és elkezdném sorolni az általam ismert meséket, akkor egy ideig a padhoz lenne ragasztva a fenekem. Ahogy az ember egyre rutinosabbá válik a mesemondásban, kiéri, hogy a mesehallgatónak épp mire van

szüksége, valamint azt is, hogy melyik mesénél működik a varázslat. Akad olyan mese, amire a mai napig nem értem meg, hogy elmeséljem, majd a kor és bölcsesség azt is meghozza. A fehér ló fia számomra épp egy ilyen mese. Olyan mély gondolatai vannak, annyira gyönyörűen összetett, hogy egyelőre még csak ízelgetem.

■ Milyen szövegcsokrokat állított össze ?

■ Nincsenek előre összeállított műsoraim, mint már említettem, rugalmasan kezelem a mesemondást. Készülök, de mindig ott van a rögtönzés lehetősége. Azt mondanám, hogy a tarsolyomban akadnak mesék, amelyeket gyerekek és felnőttek egyaránt mesélnek, de akadnak olyan mesécskék is, amiket csak felnőtt, pajzán meseesteken adok tovább. Mint tudjuk, a mesék eredendően felnőtteknek szólnak. Felnőttek meséltek felnőtteknek, csak aztán az idők során valaki kitalálta, hogy jó lenne a gyerekeknek is mesélni, így kicsit lecsippentettek a mesékből, virágnyelvre fordították azokat, és úgy már éppen jó volt a gyerekeknek is. Az egyik adatközlő bácsi annak idején úgy fogalmazott, hogy ezek a mesék nem az Áronkáknak, hanem az igazi Áronoknak szólnak. Ahogy nődögéltem, eljutottak hozzám az egyre cifrább, Áronoknak szóló történetek is. A szülői cenzúra nálunk erősen működött, ugyanis érettségiig egy Áronnak szóló mesét sem mesélhettem a színpadon, mindössze a tábortűznél, a baráti körnél értem el velük nagy sikereket. Egyetem alatt ez megváltozott, felnőtt meseesteket szerveztünk, ahol pajzán meséket meséltem, de arra mindig ügyeltem, hogy csak olyan meséket válasszak, amit elbír a személyiségem, amit hitelesen, csillogó szemmel tudok továbbadni. Ha szemérmesség vagy félelem van a szememben, akkor az már régen rossz, nem hiteles.

Nagyon szeretem a női adatközlők élettörténeteit is mondani. Ezek az asszonyok gyakran hatalmas súlyokat cipeltek a vállukon – nem mehetett ahhoz, akit szeretett, a jó Isten nem adott neki gyermeket, stb. Öngyógyításként mesélték ki magukból az élet fájdalmait. Akad olyan élettörténet, amit évekig nézegettem, pakolgattam, de nem éreztem az enyémmek, majd ért egy szerelmi csalódás, és megértettem a történet

lényegét, ezt követően mertem csak elmesélni.

■ Mit jelent a mesemondás a saját életében?

■ Azt a szabadságot szeretem a mesemondásban, hogy a hallgatósággal együtt, de valamelyest mégis egyedül alkotok valamit. Úgy cifrázom a történetet, ahogy kedvem tartja, akkor szólok ki a közönséghez, amikor jónak látom. Ha azt veszem észre, hogy valaki nem figyel, akkor megengedhetem magamnak, hogy mesemondás közben rendre utasítsam. Az sem baj, ha a mesélés közepette kihagyok egy epizódot, hisz azt a lehető legtermészetesebb módon újra beleszövöm a mesébe, mi több, még a hallgatóságnak is beismerhetem a turpisságot. Ettől válik az egész olyan természetessé, életszagúvá.

A mesemondás az én életemben a kikapcsolódást, öngyógyítást, az elődök iránti tiszteletet, hagyományörzést, a hagyományok átörökítését, és még sok minden mást jelent. Mesélés közben gyakran akad olyan pillanat, hogy eszembe jut nagymamám, az utcabeli öregasszonyok... Ha tudták volna, hogy ugyanazt fogom csinálni, amit ők, az utcában – csak én színpadon... Néha megmosolygom saját magam is, s bízom benne, hogy én is ilyen nagyszájú öregasszony leszek.

■ Milyen trükkjei vannak a mesemondásnak a prózamondáshoz képest?

■ Azért imádom a mesemondást, mert itt akarva-akaratlanul előbújnak belőlem azok az energiák, amiket akkor éreztem, mikor gyerekként az öregasszonyok közt ültem és hallgattam őket. Valamelyest a szavalóversenyek is a világom részét képezik, hisz manapság is gyakran szavalok, mi több, egyre gyakrabban foglalok helyet a zsűri székében is, de a mesemondás adja meg számomra azt a szabadságot, amit egy kötött szövegű próza nem tud.

El kell árulnom, hogy rettentően nehezemre esik szó szerint megtanulni egy prózai szöveget, márpedig a prózát szövegként és szövegként lehet csak előadni. Én sajnos akaratlanul is szeretem a saját kedvemre átformálni a szövegeket. A szavalóversenyek előtt nem lettem volna a pedagógusaim helyében, biztosra veszem, hogy jobban leizzadtak egy-egy verseny alatt, mint én. Hiába volt náluk a nyomtatott szöveg, hogy ha véletlenül megakadnék, akkor sug-

janak, nekem nem lehetett sügni, mivel ők is csak megközelítőleg tudták, hol járok a történetben. Egyszer megesett, hogy nagyon ráfeszültem a prózamondásra, nem voltam szövegbiztos, ezért sokszor megakadtam, sügni pedig nem lehetett, hisz aki nem tudja a szöveget, annak hogyan? Nem akartam tovább szenvedni, így ránéztem a zsűrire, kezek perccel megmondtam, hogy ez nem az én napom, a többi versenyző szavatelátat követően újra nekirugaszkodom a prózának. Ezzel lejttem a színpadról. Végül a képi gondolkodásnak köszönhetően elmondtam a prózám, de hatalmas felismerés volt számomra, hogy a két terep mennyire különböző: amit az egyik megenged, az a másiknál elképzelhetetlen.

Mesemondáskor nem kell kívülről megtanulnom a szöveget. Ismerem a mese szerkezetét, a fordulópontokat, amiknek mindenképp el kell hangoznia ahhoz, hogy a mese kibontakozhasson. Imádom a mesében rejlő kötöttséget és a benne rejlő szabadságot is. A mesei toposz nem változik, a jó győz a gonosz felett, mindenki megkapja méltó jutalmát vagy büntetését, az viszont már rajtam, mesélőn múlik, hogyan virágoztatom ki a történetet. Ha jó kedvemben vagyok és a hallgatóság is nyitott a meghallgatásra, akkor fűzöm a szavakat, kivirágoztatom a mesét. Ha a hallgatóságon látom, hogy kevésbé nyitottak vagy lankad a figyelmük, akkor kevésbé bontom ki a történetet.

■ Mik a további tervei?

■ Terveim, hála Istennek, mindig vannak, általában a lehetőségeket is bevonom. A közeljövőben szeretném egy kicsit bővíteni a látókörömet, kikacsintani a hagyományos mesemondás világából. Szeretnék találni egy zenésztársat, akivel interaktívabban, még színesebben tudnánk tenni mesemondást, ezt követően pedig már csak a kreativitásunk szabhatna határt. Addig is, míg ez megvalósul, rendetlenül mesélnek tovább országhatárokon innen és túl, óvodákban, iskolákban, fesztiválokon, a buszon egy síró gyereknek vagy otthon, az unokaöcsémnek. Minden mesehallgatónak azt kívánom, hogy nyissa ki a tenyerét, a hallott mesécskéket gyorsan zárja bele, tegye azt el a szoknyája ráncába, tarisznyájába, és ha lehetősége nyílik rá, akkor mesélje, adja tovább.

■ Köszönöm a beszélgetést!